

Paa Strynø muliggjordes det yderige Landbrug ogsaa ved Tanggødning. Halmstroelsen havde man her ikke saa stor Nytte af til Gødning, idet Folk ogsaa brugte det til at ildne med, da de fattedes Brændsel. Om Efteraaret samlede Tangen i Hobe ved Stranden, og hver Mand hentede i Vinterens Løb fra Stranden 100 Læs Tang. Denne strøedes frisk og grøn i Gaarden under Kreaturerne, særlig i Svinegaarden under Fedesvin, og ligeledes paa Vejene. Naar den havde ligget saaledes en Vinter og var blevet kort og raadden, blandedes den med Gødningen fra Stalden og førtes om Sommeren ud paa Marken, hvor den sattes i Kog og brændte sammen. Og derfra førtes den om Efteraaret paa Bygstubben, som pløjedes til Rug. Det var et artigt Syn om Sommeren at se den lille Ø med alle dens Gødningshobe rundt omkring paa Marken, og man maatte undres over, hvor det lille Land fik al den Gødning fra, dersom man ikke vidste, at Havet forsynede det med en 5000 Læs Tang aarlig. Virkningen af Tangen var lige saa umiskendelig paa Strynø som paa Drejø. Uden Tang vilde Afgrøden ikke have udgjort det halve af, hvad den var; thi uagtet meget Foder opbrændtes, og uagtet Besætningerne var smaa og slet holdte, havde man dog altid frodige Afgrøder, især af Byg og Kløver. Ja, omkring 1800 og senere var Tanggødningen ligefrem Forudsætningen og Betingelsen for, at der kunde bo saa mange Mennesker paa saa lille et Omraade; derfor sparede man ogsaa saadan paa Tangen, at man ikke nænnede at rygge Huse med den, for at der kunde blive desmere Gødning deraf. — Paa Taasinge, hvor Generalløjtnant *Frederik Juell* forestod det derværende Stamhus' Drift i Tiden 1781—1827, blev i nævnte Tidsrum ved Juells Foranstaltning Tang brugt til at forøge Møddingerne med. Tangen blev straks efter Opskyllningen, mens den endnu var vaad, ført ind i Møddingstederne, da den ellers vanskeligt raadnede. I det hele var ellers Behandlingsmaaden af Tang paa Taasinge den

samme som paa Drejø og Strynø¹). — I de senere »Amtsbeskrivelser« fra Svendborg og Odense Amter omtales Tang som Gødning, ligesaavel som i Krarups »Landbrugets Udvikling«, IV (1901), 224, hvor Gødskningsforholdene paa Fyn med omliggende Øer behandles.

Fra disse Beskrivelser er dog ingen nye Ting at fremføre; de belærer os blot om, at overalt i Kystegnene paa den fynske Øgruppe var Tang et anset Gødningsmiddel til omkring 1900, da det maa være blevet, dog til en vis Grad, fortrængt af Kunstgødningen.

Fra Samsø er der ogsaa Overlevering om Tanggødning. I Nordby brugte man Kløvertangen til Gødningens Formerelse. Denne Tang blev i Mængde opskyllet paa Strandbredden. Hver Gaardmand opkørte 50—100 Læs Tang aarlig. Den strøedes paa Stenbroen i Gaarden og uden for Porten, hvor der faldt Kørsel, saa den kunde blive kort; derefter blendedes den med Gødningen. I de øvrige af Samsøs Sogne var Tangkørsel ikke saa almindelig²). I vore Dage bruges Tang i udstrakt Grad som Gødning i Aspargesbedene paa Samsø, hvor man har stor Avl af Asparges, der er en Strandplante.

Paa Bornholm brugtes Tang til at dække Kartoffelkuler med, hvorefter den siden hen blendedes i Gødningen³). Paa Falster syntes Tang ikke at være meget skattet som Gødning (paa Næsgaard havde man dog med Held benyttet Tang i Møddingen), i Modsætning til Lolland, hvor raaddent Tang i Blanding med Ler i 1840'erne ansaas for den bedste Gødske til Moseland, der var under Opdyrkning⁴). — Paa Sjælland blev Tang i Almindelighed brugt i Kystegne⁵), og ved Jyllands lange Kyster hentedes ogsaa Tang hjem til Gødning og

¹) Thorvald Hansen og Henrik Ussing: Mellem sydfynske Sunde (1934), 90, 91, 100, 105—06, 119, 138.

²) Frederik Poulsen: Efterretninger om Samsø (1902), 197.

³) Fr. Thaarups »Amtsbeskrivelse« 1839, 141.

⁴) Krarup og Tuxen VI (1912), 171 ff.

⁵) Smsts. V (1904), 215.

andet Brug (jfr. Oplysn. fra Mors), hvad man erfarer af Amtsbeskrivelserne samt Krarup og Tuxens Værk.

Udnyttelsen af Tang til Gødning m. v. er et baade lærerigt og interessant Vidnesbyrd om den danske Almues vindskibelige Sans, dens Evne til at udnytte alle tænkelige Naturting i et eller andet Øjemed, til Hjælp i den haarde Kamp for Tilværelsen. Endnu bruger man i visse Egne Tang som Stroelse og til Roedækning, især efter en tør Sommer med lidt Straa. Paa Mors saa jeg i Aarene 1926—30 ofte store Læs Tang blive hentet paa Dragstrup Vigs Strand, netop fra den Region, hvorfra Pastor Andreas Thanings gamle og underholdende Skildring (se Side 670) hidrører.

Endnu et Omraade af gammeldags Gødskningsteknik kan sættes i Forbindelse med Blandingsmøddingerne. Her tænkes paa *F o l d e g ø d n i n g e n*. Da Kvæget førhen gik ude i Løsdrift den længst mulige Tid af Aaret, tabtes megen Gødning paa Vangene, uden at den kunde blive effektivt udnyttet. For dog at faa saa meget som muligt ud af denne Nedfaldsgødning søgte i hvert Fald Kolding Magistrat omkring 1740 at gøre sit til, at der paa Byens Markjorder kunde opnaas mere Gavn af Gødningen, der faldt paa *M a l k e s t e d e t*, end man tidligere havde haft. I Kolding Marklov 1740 findes nemlig følgende Bestemmelse¹⁾:

»Malkestedet maa Hyrden ikke holde paa et Sted alene, men fra Komarksleddet af og langs ned til Dyrhaugen at forflytte Malkestedet jævnsides langs ved Rytterkoblen og med en Rive udsprede Gødningen i Komarksjorden til Nytte og Forbedring.«

Her fik man altsaa en hel Strimmel af Marken godet ved at flytte Malkepladsen fra Dag til Dag Markens Længde igennem. En saadan Fremgangsmaade har sikkert ogsaa været brugt mange andre Steder, selv om der fra Landsbylovene ikke findes flere Vidnesbyrd herom.

¹⁾ V V II. 4317. Kolding Folkeblad 8 September 1938.

Derimod foreligger der andetsteds fra gode Optegnelser om en Gødskningsmetode, der minder meget om Malkepladsbestemmelsen fra Kolding. Her kan fortrinsvis fremhæves følgende Skildring (fra Holbæk Amt) af Gødningssamling i Folde, idet den slutter med Forslag til en hensigtsmæssig Udnyttelse af Malkepladsgødning.

»Et vigtigt Hjælpemiddel til Gjødskning-Frembringelse, er Foldgjødningen ved Schæferierne, dog anvendes det ikke her overalt, hvor disse haves, da Faarene lide ved at ligge ude i ustadigt Veir. Det er ikke alene den af Dyrene faldne Gjødskning, men ogsaa Dyrets Leie, der virker saare gavnligt paa Jorden. Naar en Ager er foldgjødet, pløies den strax, for at den ovenpaa Jorden liggende Gjødning ikke skal forvitre; og Erfaringen har ogsaa her i Amtet beviist, hvor gavnlig denne Gjødemaaede er ... At folde andre Kreaturer er lidet almindeligt; i Ævretiden lukkes undertiden Qvæget om Natten ind i smaa indhegnede Vænger ved Gaardene, dels fordi der i dem er Læ, dels fordi Qvæget ikke kan bryde ud af dem; men de foraarsage et stort Gjødningsstab, thi vilde man binde det ind i Stalden, da vindes en stor Masse Gjødning, som kunde komme Agerjorden tilgode ... Hvor Qvæget græsser løst og drives sammen til Malkning, begaaer man i Almindelighed den store Feil, bestandigt at bruge det Hjørne af Græsmarken, som er nærmest ved Gaarden, til Malkeplads, istedetfor afvexlende at bruge de magreste Steder dertil. Ved hensigtsmæssigt at skifte med den, vilde man for en Deel have samme Nytte deraf, som ved Faarefoldning; men kuns paa een eneste Gaard har dette været anvendt.«¹⁾

Herefter skal meddeles den vistnok ældste Skildring, der foreligger om Gødningssamling i Folde, skrevet af Pastor *Aagaard* i Agerskov og meddelt Offentligheden i 1811:

»Hvor Ungkræet ikke drives paa Stalden om Sommeren, indelukker man det gjerne saavel som Faarene i Gaarden eller i et Fold paa Hederne baade Middag og Nat. Paa disse Steder kan samles en Deel Gjødning, der ligeledes bør vel blandes, idet man jevnlig fører et Lag Mor derimod. Da Foldet gjerne er anlagt i Heden, er det her saa meget nemmere at anbringe en Deel Blandingsjord. Man kan ogsaa paa saadanne Steder anvende til Stroelse gammel Tækkelse, Siv eller andre Vandplanter, hvor saa-

¹⁾ Theodor Hasle: Holbeks Amt (1844), 59—60.

dant kan bierges i Bække og Damme. Men i aabent Fold udtørres Møget alt for meget, Kreaturerne pines desuden ynkeligen i Hede og fryse i Kulde og Regn.«

Aagaard anbefaler derfor at bygge Jordfolde med Tag over¹⁾. Hans Oplysninger er antagelig fremgaaet af Iagttagelser i Agerskovegnen mellem Aabenraa og Tønder, hvor Aagaard blev Præst 1806. Maaske han ogsaa har haft Erfaringer om Foldemøg fra sin Præstetid i Skjoldborg Syd for Thisted (1799—1806). Paa Mors kendte man i hvert Fald Metoden godt nok i 1811, da *C. Schade* derfra nævner, at i Folde til Fæhoveder og Faar formeres Gødningen med Jordlag og Strøelse.

I sin Beskrivelse af Hjørring Amt i »Bidrag til Kundskab om de danske Provindsers nærværende Tilstand« (1828), S. 131, omtaler *L. C. Brinck-Seidelin* Parcellister, der havde faaet tildelt Jordlodder i Hederne, hvor de udlejede Græsning til fremmede Faar. Disse Husdyr havde en Fold at ligge i under daarligt Vejr. Her kunde samles megen Gødske ved Hjælp af Græstørv eller et andet Lag til Opsugning. I Sogne, som havde fraliggende Kær, saaledes de sydlige af Børglum Herreds, hvor Studene gik ude hele Sommeren igennem, brugte nogle at drive dem til Natten op i Folde paa den tilstødende Udmark, »hvorved Gjødskø samles for en Jord, der formedelst sin Afstand ellers ei vilde blive gjødet. Paa Aggersborggaard i Østerhan Herred gjødes aarlig 4 Tønder Bygland ved 4 Agerstude, som ligge om Middagen og om Natten i Træflyttefold, som af 4 Mænd flyttes et Par Gange om Ugen.«

Fra Skanderborg Amt véd *J. C. Schythe* (Amtsbeskr. 1843, S. 247), at Agerjordens umiddelbare Gødskning ved Faare-Flyttefold kun har været i Brug paa Herregaarden Mattrup og paa Sandmarken ved Rask, begge Steder uden Strøelse. Metoden anvendtes ifølge

¹⁾ Knud Aagaard: Veiledning ved en Gaards Drift i Hedeegne (Landhusholdnings-Selskabets Skrifter II, 1811), 375. Jfr. Sønderjydske Aarbøger 1938, 196 ff.

Schythe næppe noget Steds i mindre Avlsbrug. Foldning har ogsaa fundet Sted ved Kalbygaard, hvor Ungkvæg og Faar blev sammendrevne i Fold ude paa Heden, Faarene endog under Tag, hele Natten igennem og 5—6 Timer i den hedeste Middagstid; ved rigelig Halmstrøelse vandtes her en betydelig Mængde Gødning, som samledes i Moddinger ved Siden af Foldene, for derfra at anvendes paa de yderste Marker. »Paa denne Maade er alene i eet Aar gjødet en halv Snees Tønder Land.« —

Endelig skal vi høre en fortrinlig Optegnelse fra Nutiden, nedskrevet af *H. P. Hansen*, Herning, efter en Meddeler, født 1853 i Ørre Sogn, Hammerum Herred. Optegnelsen giver et levende Indtryk af Møgarbejde og Gødningsmetoder i Hedeegne antagelig helt op til o. 1900:

Tidlig om Foraaret blev Faarestien muget. Nogle Steder gravede man den haardt sammentrampede Gødning op og lod den ligge et Par Dage inde i Huset, men andre Steder blev Gødningen i store Kager og Flager smidt ud i Gaarden for at bremme, og saa skulde Karl, Pige og Dreng og hvem andre, der kunde være med te o smulder Foostimaag, ja undertiden havde man ogsaa en eller anden fattig Kone fra Nabolaget til at hjælpe sig. Man sad paa Knæene ved Siden af Gødningen og brækkede den itu med Fingrene, et Arbejde, som Børnene var kede af — men det skulde jo gøres. Denne Gødning, der var den bedste, blev brugt til Havre og Byg paa de lave Jorder; men der var andre Steder, hvor man brugte den som Klatgye til Kartoffler. Oppe i Heden havde man en rund Faarefold med en Dør for, men der var intet Tag over. Folden var opført af Hedetørv, og den var ca. 3 Alen høj. Store Peter har fortalt til *H. P. Hansen*, Herning, hvorledes han i Sønder Os, da han tjente der, fik Besked paa, at han om Morgen skulde tumle Faarene godt i Folden, inden han lukkede dem ud — det var for at Dyrene kunne skir inde i Folden, at Gødningen ikke skulde spildes til ingen Nytte i Lyngen. Engang imellem blev der lagt et nyt Lag Hedetørv med Lyngsiden op ind i Folden. I Bordning har *H. P. Hansen* forresten hørt, at der skulde et nyt Lag paa, naar Faarene havde pisset syv Gange paa det gamle. Om Efteraaret blev Bunden i en saadan Fold hakket op og kørt ud til Rug, men hu ha, sikn Sled dæ wa ve de!¹⁾

¹⁾ *H. P. Hansen*: Trange Kaar (1932), 25—26. Fra Ørre, Hammerum Herred. Jfr. August F. Schmidt: Hyrde drenge og Hyrde liv (1926), 50.

I denne Forbindelse maa vi ikke glemme at stifte Bekendtskab med en for vort Foldegødningsemne lærerig Vedtægt fra Landsbyen Granslev i Hovlbjærg Herred (Viborg Amt) fra Aar 1750 vedrørende Skovlingsgødningen¹⁾, d. v. s. »den fredløse Gødning« i Landsbyen, nærmere bestemt Gødningen, der faldt ved Vandløbet paa Granslev Gade, hvor Byens Kreaturvandingssted var. Man hører i Vedtægten ogsaa om Gødningsflaadet, Ajlen, der var til Stede ved Gaardene og paa Gaden. Vedtægten, hvis fulde Ordlyd, vi nu skal høre, giver i det hele et godt Indtryk af de gamle Landsbyers Møddingsforhold.

Vedtægt om Skovlingsgødning, Granslev Sogn, Hovlbjærg Herred, Viborg Amt. 1750.

Anno 1750 den 29. April haver vi underskrevne Granslev Byes Beboere, halve og hele Gaardsmænd, udi Overværelse af Ridefogeden Peder Møller fra Bidstrup, afhandlet en Dispute, som var faldt imellem Oluf Gammel og Thomas Pedersen ibd. angaaende Skioulings Giøden, som falder ved Vandløbet paa Granslev Gade, med videre, saaledes som følger.

1. Og bliver efterset Lukkelsen imellem Oluf Gammels og Thomas Pedersens Gaardsrum, som Thomas Pedersen tilstaa at Oluf Gammel ikke alene hidtil har sat det, men endog holdt det vedlige, hvorved han finder sig fornærmet, og derfor Thomas Pedersen saaledes udgaaet efter hans Skyldighed efterdags at holde den halve Del med Lukkelse istand, ligesom det nu befindes.

2. Formedelst Oluf Gammel haver en slet og vanskelig Indkørsel igiennem Thomas Pedersens Gaard, til hans Lade med Kornens Høsten, saa er vedtagen af dem begge, at de opfylder og saaledes istandgør med Stenbro saavidt som nødig eragtes, at Kiørselen kan blive forsvarlig for dem begge, saavel for Oluf Gammel til hans Lade som Thomas Pedersen, naar han vil kiøre igiennem Oluf Gammels Gaard med hans Gødning til hans Ager i Marken.

Er Giøden for Thomas Pedersens Gaard til Gaden, hvorudi de begge er fælles efter Maalet, da enhver af dem er berettiget at lægge Jord paa den, Idag er bleven tilmaalt, nemlig Oluf Gammel af den [...] Favne, og Thomas Pedersen [...] Favne, og

¹⁾ Jfr. Skovling: Fredløshed. De fredløse blev gerne Skovlinger. Skovgangsmænd, Smlgn. V. V. V, 1285.

ej videre. Og har vi samtlige Beboere tilladt, at Thomas Pedersen maa indsætte hans Giøde til Gaden lige med Oluf Pedersens Sten-Dige, efter den Pæl som i alle vores Overværelse er slagen. Mens ej at befatte sig med hvad Flaad eller Giødning der paa samme Jord samles, førend Gierdet bliver udsat, mens bliver til lige Skiftning og Delning imellem os samtlige, eftersom herefter følger.

4. Ved samme Dispute (da en Del af os har været fornærmet), som ikke har haft eller kundet søgt Lejlighed at faa Huller udenfor vores Gaarde, hvorudi Flaadet og Giøden som løber af hver Mands Gaard her i Byen kunde samles i, er af os samtlige vedtagen, at herefter ingen maa befatte sig med at tage nogen Jord eller Giøde paa Gaden under 6 Mrk. Straf til de fattige. Og førend det imellem hver Mand er skiftet og delt saaledes, at enhver nyder sin Andel, eftersom de kan tilfalde fra det ene Byled eller Bæster, og til det andet Led, ved Rasmus Jensens og Peder Pedersens Gaard.

5. Ved Jordkastningen og Opbrydelse i Elballen [?] findes Thomas Pedersen sig fornærmet at Oluf Gammel skal have mer end ham, hvorover det er bleven efterset, og foruden Thomas Pedersen beholder den smalle Blok for hans smalle Ager, nyder kun [...] Favne foruden af Oluf Gammels brede Blok, og fordi Oluf Gammel dumdristig af Vejen selv tager Rettighed imod Thomas Pedersens Vilie, da Giøden de begge bemægtigede sig, tilhørte samtlige Byens Beboere, kørte til Thomas Pedersens Mødding og tog et Læs Giøde og satte paa hans Ager, imod at Thomas Pedersen havde taget et Læs af Giøden, fornøjer Oluf Gammel Thomas Pedersen med et Læs Giødning igien. At denne Dispute efter som meldt er afhandlet, og dette Dokument herefter at være os samtlige til en bestandig Rettesnor saavidt Vandflaadsgiødningen paa Gaden angaar, tilstaar vi med vore Hænders Underskrift.

Datum Granslev ut supra.

Paa Herskabets Vegne
som Fuldmægtig
P. Møller.

Jens Sørensen.
Vesten Christensen.
Søren Bak.
Niels Jensen.
Rasmus Jensen.
Søren Andersen.
Jacob Pedersen.
Niels Jørgensen.
Søren Laursen.
Søren Rasmussen.

Peder Mogensen.
Peder Pedersen.
Søren Sørensen.
Anders Mikkelsen.
Niels Nielsen.
Rasmus Laursen.
Thomas Pedersen.

Ovenstaaende Forening om Skovlingsgøden i Granslev findes i en Protokol med forskellige Dokumenter vedrørende Herregaarden Bidstrup (Landsarkivet, Viborg). Den er tidligere udgivet i Vider og Vedtægter V, 304—306. Ogsaa Foldegødningemetoden er et smukt Udtryk for de gamle Bønders Bestræbelser for at samle saa megen Gødning som muligt fra de ellers løstgaaende Kreaturer og Faar. I vore Kunstgødningstider er Landmændene forskaanedede for meget besværligt og ikke rart Arbejde, hvad de to sidstnævnte Afsnit sikkert hurtigt overbeviser os om.

*

Dynd som Gødning. Fra saa at sige alle Egne af Danmark haves Oplysninger (i »Amtsbeskrivelserne« og hos Krarup og Tuxen) om, at Dynd anvendtes som Gødning. Dyndet hentedes i tørre Somre i Gadekær, Vandingssteder, Sø- og Fjordbredder¹⁾ samt i Herregaardsvoldgrave. Naar Dynd og Mudder saadanne Steder fra blev kørt ud paa Markerne, er det tydeligt nok, at en ret kraftig Gødningsvirkning maatte gøre sig gældende, idet Mudderet, der spredtes paa Agrene, ikke var uden Tilsætning. Til Gadekær og Voldgrave løb ofte Ajle og Møddingsvand, hvorfor Gadekærskynd og Voldgravsmudder var særlig godt. De nævnte Steder svømmede Ænder og Gæs rundt; disse Fugles Ekskrementer kom jo ogsaa Dyndet til Gode. I Krarup og Tuxens Værk V, 120 (fra Sjælland og omliggende Øer) er der kun Lovord om Dynd fra Gadekær og Voldgrave²⁾. Sammen med Dyndet blev der dog ogsaa tilført Agrene Frø af forskellige Ukrudtsplanter, bl. a. Pilebuske, der den følgende Sommer kunde finde paa at gro frem midt ude paa Marken³⁾.

¹⁾ Fra Randers Fjord hentedes Flodskarn som Gødning (J. C. Hald: Randers Amt 1827, 71).

²⁾ Jfr. Krarup og Tuxen VI, 171 (fra Lolland-Falster).

³⁾ Jfr. C. Dalgas: Veile Amt (1826), 70. J. H. Bredsdorff. Aarhus Amt (1827), 22 (Gadekærskynd som Gødning).

I de gamle Landsbyer var Rensning af Gadekærene et ikke uvigtigt Arbejde i Aarets Løb¹⁾. Man tør tro, at de allerfleste Steder har man kørt Gadekærets gode Bundfald ud paa Marken og pløjet den ned som Gødning. Fra V o e r i Rovsø Herred (Randers Amt) er der i Grandebogen fra 1707 ligefrem en Bestemmelse om, at det Dynd, som blev skovlet op af Damme og Vandsteder ved disses Rydning, skulde menige Grander, der havde Avling, have til Deling til fælles Nytte. Det kostede en halv Skæppe Byg i Bøde til Viden at blive borte fra Oprensning af Vandstederne²⁾.

I Højelse mellem Roskilde og Køge hørte Gadekærensrensningen til de særlige aarlige Arbejder, hvortil man endog knyttede et Arbejdsgilde, benævnt Plørrægilles³⁾!

Der er sikkert ikke mange, der tænker paa, at vore Tusinder af prægtige Gadekær, der saa smukt fremhæver den danske Landsbyidyl, ogsaa har ydet deres Bidrag til at holde Byvangene i Gødningskraft.

*

Mergling. Ler kaldes Mergel, naar det indeholder kulsur Kalk i større Mængder. Denne Jordart er meget effektiv ved Grundforbedring. Muligvis har Mergling her i Danmark været kendt i ret gammel Tid, da den faste Bosættelse i Oldtiden iflg. *Axel Steensberg*⁴⁾ kan hænges sammen med, at man forstod at behandle Marken saaledes, at man ikke behøvede at opgive den. Fremskridtene i Oldtidens Agerbrug, der kan have været med-

¹⁾ Her maa man dog ikke glemme *Th. Hasles* Udtalelse i sin Beskrivelse af H o l b æ k A m t (1844, 61), hvor det hedder: »Dog kan man ikke overalt rose Folks Iver for at rense Vandinger; i nogle Bønderbyer ere Gadekærene saa overfyldte med Dynd, at man i Ildebrandstilfælde maa frygte for at mangle Vand«.

²⁾ V V III, 395. Studier i Vider og Vedtægter I, 32—35. Se endvidere Billedet: Gadekær i Lundby paa Taasinge renses (Thv. Hansen og Henrik Ussing: Mellem sydfynske Sunde 1934, 64).

³⁾ Marie Christophersen og Henrik Ussing: Fra Hedeboegnen (1923), 62.

⁴⁾ Dansk Udsyn (1936), 450. Jfr. min Bog: Nogle Arbejdsgilder i den gamle danske Landsby (1938), 40.

virkende til Landsbygrundlæggelser, beror maaske paa bedre Gødningemetoder. Mergling har været kendt i Thy ca. 1720—30, idet *Knud Aagaard* i sin »Beskrivelse over Thy« (1802), 108, meddeler, at for 70—80 Aar siden lærte *Thyland Mergelens Brug*. I 1734 fandt man paa *Thyholm* en stærk Kalkmergel, som kaldtes »Hvidler«, der brugtes i stor Udstrækning. Paa *Mols* og i Omegnen af *Randers* merglede man ogsaa i første Halvdel af 18. Aarhundrede. *Mads Lillelund* paa *Sindinggaard* i *Hammerum Herred* brugte Mergel i 1746. 1766 havde alle *Vindingboer* i *Vinding Sogn Syd for Holstebro* merglet. Godsejer *Andreas Teilman* til *Nørholm* ved *Varde* lod mergle i 1762. Han fandt mange Efterlignere i Egnen. Henimod Slutningen af Aarhundredet brugtes og misbrugtes Mergelen i *Holstebroegnen*. Man tog indtil 18 Kærve efter den. I *Ribeegnen* udnyttedes Mergelen ogsaa meget i det 18. Aarhundrede. *Hindemæe* Nordvest for *Nyborg* merglede i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede, *Hofmanskave* ved *Odense Fjord* i 1808, *Hverringe* ved *Kerteminde* 1821¹⁾, *Gjerdrup* nær *Skelskør* 1809, og *Giesgaard* Øst for *Ringsted* i 1812. Først hen i Trediverne og Fyrreerne fandt Merglingen almindelig Udbredelse og gav mange Steder overraskende Resultater. Paa *Moesgaard* ved *Aarhus f. Eks.*, hvor der indtil 1818 i *Middeltal* kun høstede 4 Fold, og hvor man i 1840 endnu kun var naaet op til 6 à 7 Fold, havde man i 1843, efter Merglingen, 19 Fold Rug, 11 Fold Byg og 12 Fold Havre. Det var dog kun paa de første Afgrøder, at Merglingen virkede saa stærkt, og gentagen Mergling lønnede sig sjældent; men Merglingen nødvendiggjorde *Brak*, havde ofte en heldig Indflydelse paa Jorden i rent mekanisk Henseende og medførte straks betydelig forøgede Indtægter²⁾. Den store Mergelperiode i Danmark er fra

¹⁾ Om Mergling i *Tommerupegnen* i sidste Halvdel af afvigte Aarhundrede, se *Anders Christensens Bog: Fynske Bønders Liv* (1908), 1-8.

²⁾ *C. Christensen (Hørsholm): Agrarhistoriske Studier II, Bd. I* (1891), 34—35, med Henvisninger.

Tiden 1850—1880. Ikke mindst fra dette Tidsrum stammer de mange store og smaa Mergelgrave, der navnlig for en Del Aar siden fandtes spredt om paa alle Danmarks Marker. Nu er en stor Del af disse Mergelgrave forsvundne, idet de er blevet tildækkede. De gjorde ellers god Gavn som Vandsteder i Markerne, og ved dem var der en egen Idyl¹). I vor Tid bliver Jorden overmerglet fra store Mergellejer, hvorfra der fører Mergelspor milevidt ud i Egnen. Det gaar anderledes hurtigt for sig nu med Merglingen end for et Par Menneskealderne siden, da den enkelte Gaardmand med ingen eller et Par Daglejeres Hjælp bødlede med det strenge Arbejde, som der bl. a. findes en god lille Skildring af fra Nordsjælland i *Anders Uhrskovs* Bog: *Dagligt Liv* (1924), 175—78. Den moderne Merglingshistorie er lærerig ved det Indblik, den giver i Samarbejde og Foretagsomhed mellem danske Landbrugere, hvor det drejer sig om at gøre Jorden frugtbar og yderig. Et uhyre Arbejde er udført paa Merglingens Omraade — et af de største Opdyrknings- og Jordforbedringsarbejder, danske Landbrugere til alle Tider har udført. Et stærkt Indtryk af Mergling og Opdyrkning faar man ved at læse Hedebonden *Niels Thøgersens* Fremstilling af Mergelarbejdet knyttet til det store Lindknud Sogn, der forhen var et magert Hede-strøg, men nu et Stykke Danmark, hvor Landbruget staar i Flor, ikke mindst, fordi man har forstaaet at udnytte Mergellejerne²).

I 1929 opgives Merglingsarbejde at være udført paa ca. 1 970 000 Hektar Land i Danmark, men der er dog stadig store Strækninger, der trænger til Mergel³).

¹) Jfr. Henrik Ussing: *Løllandsk Landsbyliv* (1937), 28—31. Aug. F. Schmidt: *Studier i Vider og Vedtægter I* (1937), 48. Krarup og Tuxen V (1904), 117.

²) Niels Thøgersen og Aug. F. Schmidt: *Fra Lindknud Sogn* (1936), 236—252. A. F. S.: *Nogle Arbejdsgilder* (1938), 40—41. *And. Christensen: Fynske Bønders Liv*, 7.

³) Niels Bredkjær: *Det danske Landbrug 2. Udg.* (1937), 96. O. H. Larsen, 123, 181, 214, 277.

Fra Lindknud og Skodborg Sogne samt fra Tommerupegnen (Fyn) foreligger der Oplysninger om, at der holdtes et Mergelgilde, naar man var færdig med en Mergelgrav, eller naar den aarlige Mergeldyngge var opkastet og udkørt. Denne Sammenkomst hører til den yngste Gruppe af vore Arbejdsgilder. —

Kunstgødning. Det vilde være urigtigt i et Arbejde som dette slet ikke at nævne Kunstgødningen, der helt har overflødiggjort alle de gammeldags og primitive Gødskningsmetoder, som ellers fortrinsvis interesserer os her og har tilført de danske Marker en Kraft og Grøderigdom, som selv de fremmeligste »Folkelærere« i Kong Frederik den VI's Tid i deres stærkeste Drømme om et fremtidigt godt Landbrug ikke kunde gøre sig den mindste Forestilling om. Det var navnlig efter at den tyske Kemiker *J. v. Liebig's* Theorier om Mineralstofferne i den til Dansk oversatte Bog: »Anvendelsen af Kemien paa Agrikultur og Fysiologi« (1846) var blevet kendt herhjemme og havde vakt Opmærksomhed, at Kunstgødningen begyndte at blive anvendt. Det var paa Sjælland, man først saa smaat begynde at bruge Kunstgødning, *Owens* Patentgødning og Benmel, senere Peru Guano. I Jylland var de magre vest- og nordjydske Egne paa Kunstgødningens Omraade foran de federe Egne i Østjylland. — Som Tiden gik, blev det mere og mere klart for de førende blandt Landmændene, at der skulde megen Kunstgødning til, hvis Markerne skulde evne at give den store Høst. Forbruget af Kunstgødning er steget Aarti efter Aarti. Og selv om man nu har næsten alle opdyrkede Jorder i Danmark godt merglede eller kalkede og frugtbargjorte ved rigelig Tilførsel af fortrinlig Staldgødning, bliver der dog alligevel hvert Tidligforaar saadet Kunstgødning af en eller anden Slags paa hver veldrevet Bondegaards Agre. Planteproduktionen er i dette Land alene i den sidste Menneskealder oget meget, fordi Kunstgødningsanvendelsen er vokset til

et mægtigt Omfang. Et smukt Afsnit i vor Planteavlshistorie omhandler det indvundne Kendskab til de forskellige Gødningsstoffers Anvendelse, en Viden, der stammer fra Forsøg og Undersøgelser, ikke mindst udførte paa Aarhuslev og Askov Forsøgsstationer.

C.

Gødning som Brændsel.

I skovfattige Egne brugte man forhen i udstrakt Grad tørret Kogødning som Brændsel. De soltørrede Kokasser (eller Kokaser) blev fra Græsmarken baaret hjem og lagt i Hus. De benyttedes saa som andet Brændsel. De var fortrinlige til dette Brug, men udsendte en kraftig Røg.

I Nordby Bylov (Samsø) fra 1697 forbydes det at age eller bære hjem den Gødning, der er udkørt paa Marken, for at anvende den som Brændsel. Overtrædelse af dette Forbud kostede 1 Td. Byg i Bøde til Byen¹⁾. Bøden synes jo temmelig høj, men den er vel Udtryk for den Betragtning, at Gødningen var saa nødvendig for Marken, at det slet ikke kunde tillades, at der blev fjernet af den, naar den var kørt ud til Nedpløjning. — Anderledes var Forholdene paa Anholt. Her var det saaledes, at Gødningen blev sanket sammen, naar Køerne var taget fra Hjøvren, »for der var ondt om Brændselet, og der fik ikke en Lort Lov til at ligge i de Dage«. Ogsaa Faaremøget fra Vinteren blev skaaret i Kager, tørret og brændt. *Evald Tang Kristensen* meddeler, at en meget fattig Familie paa Anholt fik af en Slægtning baaret ned til sig en Tøndesæk fuld af tørrede Kokasser hver Uge i den værste Tid for Brændsel (om Vinteren)²⁾. —

Paa Læsø havde man et særligt godt Brændsel i de saakaldte Klappinger. De bestod af Ko- og Faaremøg sammenklappet med en Skovl, saa de fik Form som runde Kager, der om Foraaret lagdes paa Diger og Banker for at tørres af Solen. Asken af disse Kager, blandet med finhakked Torv og dyrisk Gødning, anvendtes bagefter som Gødning til Agerjorden³⁾. — Beboerne paa Agersø i Store Bælt opvartede engang nogle Kornopkøbere

¹⁾ V V I, 149⁵⁹.

²⁾ E. Tang Kristensen: Øen Anholt i Sagn og Sæd (1891), 60, 99.

³⁾ H. Grüner-Nielsen: Læsøfolk i gamle Dage (1924), 58.

med Æggekage, der var bagt ved tørret Kogødning (Komokker), saa smaat var det med Brænde derovre, meddelte en 88-aarig Fortæller i 1924¹⁾. — Paa Sejerø var det saaledes, at der fra hver Gaard i Forhold til Hartkornet skulde leveres Præst og Degn et vist Antal Sække fulde af Kokasser som Brændsel. Denne tørrede Gødning skulde efter Sigende være fortrinlig især at røge Gaasebryster ved. Paa Bornholm brugtes ogsaa tørrede Kokasser som Brændsel. En bornholmsk Talemaade synes at antyde, at man i ældre Tider var meget nøjeregnende med at tage alt med, der kunde bruges som Brændsel, idet det hedder: »Du va'ke bære vær, enn du skaalle gaa paa Smaaløngen aa vænna eller plaakka Gaasalorta!²⁾ Man kan hermed sammenligne en vestjydsk Talemaade, der hentyder til lignende Kulturforhold: »I Vorbasse stabler de Gaaselorte med Gaffer.«

Paa Vesterhavsoerne, fra Fanø og Syd paa helt ned til Halligerne, benyttedes ogsaa Kokasser at tænde op ved. Fra Fanø meddeler *Feilberg* (Jysk Ordbog: kassen), at Kokasser vendes, naar de er tørre paa den ene Side, »stuges« som Tørv, »hjules« hjem paa Bør, lægges paa Loftet og bruges til Brændsel. Det var i det hele ikke sært, at Fattigfolk paa Fanø hele Sommeren igennem samlede og tørrede Faaregødning og Kogødning til Brændsel i Bilæggerovnen om Vinteren. Mangelen paa Ildebrændsel tvang dem dertil³⁾. — Den vigtigste Brændsel paa Rømø var Lyng, Fladtørv og tørret Gødning⁴⁾.

Man tør tro, at paa alle vore skov- og moseløse Smaaøer har tørret Kogødning været anvendt som Brændsel. Fra Hedeegne er der ogsaa Oplysninger om Gødningsbrændsel. Saaledes har *Evald Tang Kristensen* en god Optegnelse om Gødningsindsamling fra Harboøreegnen: »Sidsel Prens havde en Lerkakkelov, og der i den bagte hun Pooselskronnier eller Emmekager. De fyrede jo med Helme [en Plante], og saa blev der noget Pussel til sidst, som Kagerne laa og bagtes i. De fyrede ogsaa med Kokasen og Hoftere (o: Engtørv). Faaregødningen skærer de inde i Huset, og saa sætter de Stykkerne ud til Tørre. Naar de er gennemtørre, fyrer de ogsaa med dem. Vi brugte dem hjemme, og de bruges endnu i Langerhuse. Der var en rar Ryg (o: Lugt) af det at fyre med. Naar de gik og samlede Kasen, kunde de let komme i Klammeri. Det blev nemlig samlet i Dynger, og saa gik den ene til og tog den anden sin. A har set dem flyve

¹⁾ Aar bog for historisk Samfund for Sorø Amt (1932), 75.

²⁾ Skattegravere III (1885), S. 21. Meddelt af N. E. Hansen, Borre.

³⁾ N. M. Kromann: Fanøs Historie II (1934), 250.

⁴⁾ Thade Petersen: Rømø (Sønderjydske Aar bøger 1905, 181).

sammen om det. Tyborønboerne gik helt hen til æ Knopper og samlede. Men de stod dem godt.⁽¹⁾

Fra Mols har E. T. Kristensen ogsaa en ganske morsom Opgørelse om vort Emne: Man brugte der »som bekendt tørret Kogødning til Brændsel, fordi der hverken er Tørv eller Træ. Saa kommer en Bissekræmmer til et Sted en Aften og forlanger for gode Ord og Betaling noget at spise og Nattely. Konen raaber da ud i Køkkenet til Pigen, som hed Dorte: »Doti, hent Loti, Kræmmeren skal have noget at æde.« Talen kunde jo let misforstaas af saadan en fremmed Mand, der maaske ikke kendte Egnens Skik.⁽²⁾

Det har sikkert været meget almindeligt — ogsaa i mere skovrige Egne — at Kvinderne i Nød og Betryk i Sommertiden tog et Par Kokasser med hjem fra Marken, naar de skulde fyre op for at faa Maden færdig til rette Tid. Nærværende Forfatter har saaledes o. 1910 gentagne Gange set Koner i Egnen mellem Lunderskov og Gjelballe (Skanderup S., Andst H.) paa varme Sommerdage tage nogle Kokasser med hjem til Komfuret. De var lette at tænde Ild i, men var udroje. —

D.

Møddingstedet.

Det vil være rimeligt ogsaa at fremkomme med Oplysninger om Møddingens Plads og Pasning. Ser vi hen til gamle Dage, er der straks at sige, at Møddingen, Affaldsdyngen, laa udenfor Huset, tit i betænkelig Nærhed af Indgangsdøren og Brønden. Dyngens Plads har naturligvis i ikke ringe Grad været afhængig af Pladsens Størrelse uden for Stuehus og Stald og af de enkelte Husbeboeres — og vel ikke mindst Kvindernes — Renligheds- og Ordenssans.

Man maa ikke glemme, at i gamle Dage var Hygiejnen ikke fremtrædende, i hvert Fald ikke, hvis man vil drage Sammenligning desangaaende med Nutiden.

¹⁾ Jydsk Almueliv III, S. 34, Nr. 90. — Et talende Eksempel paa gamle Dages fattige Kaar findes i en Oplysning fra Frærr i Himmerland, hvori det meddeles, at det tit hændte, at en Møggreb benyttes til at stege Aal og andre Fisk paa (E. T. Kr.: Jydsk Almueliv III, Nr. 311).

²⁾ Jydsk Almueliv III, Nr. 293.

I denne Forbindelse skal der imidlertid ikke skrives om Møddinger ud fra et nutidshyggiejnisk Standpunkt. Det maa være nok her at henvise til gammeldags Renlighedsbegreber, Renovationsforhold, Hyggiene etc., som man finder disse Emner omtalt i *Troels Lunds: Dagligt Liv i Norden* i det 16. Aarhundrede, II Bd. (1908), 52 ff., 104 ff., *Hugo Matthiessens: Gamle Gader* (1917), 64—73, *Arthur Fangs: Sct. Jørgensbjerg* (1937), 50, 65, 66, 68 og *H. P. Hansens: Renlighed i gamle Dage* (1928). Ved en Betragtning af disse Bøgers Indhold vil man umiddelbart blive klar over, at man ikke førhen havde nævneværdig Forstaaelse af en blot nogenlunde gennemført Hygienes Betydning¹). Dette Forhold forklarer da ogsaa Møddingernes Anbringelse paa Gaardspladsen i gamle indelukede Bøndergaarde. En stor Mødding i faa Alens Afstand fra Stuehusvinduene var almindelig og en Velsignelse for en Gaard. Dens undertiden noget stramme Lugt var der ingen, som ænsede. Lugteorganerne var overhovedet ikke udviklede til at reagere over for almindelig Møddingdunst. Selv i Præstegaarde og endda i det 19. Aarhundrede fandt man ikke noget ubehageligt ved at have Møddingen paa Gaardspladsen, hvad vi nu skal høre et lærerigt Eksempel paa, idet *Camillus Nyrop* i nogle selvbiografiske Oplysninger fortæller om sit Fødehjem, *Riserup Præstegaard* i Nr. Vedby S. (Falster Nr. H.), hvor der bag en Brændestabel i Gaardspladsen laa to store Møddinger, som havde deres Basis flere Alen dybt i Jorden, de var adskilt ved en Stenbro. »Senere har det ofte undret mig, at den Stank, som utvivlsomt i varme Sommerdage har maattet udvikle sig fra disse Dynger, som jeg erindrer at have seet dampe i Solvarmen, og som ikkun en Gang om Aaret, ved det saakaldte »Møggilde« bleve udførte, ikke generte; i ethvert Tilfælde mindes jeg aldrig i denne Retning at have hørt Beklagelse, uagtet vi saamænd ofte havde Besøg af fine

¹) Om »Skiden-Stednavne« afledt af Møddingpøle etc. se Gn. Knudsen i *Danske Studier*, (1938), 60.

Næser, som tilhørte baade Kammerherrer, Kammerjunkere, Proprietairer og andre fine Folk. Maaske ansaa den daværende Hygieine den Sort Lugtestoffer for sunde at indaande? Det forekommer mig, at jeg hørte noget saadant omtale, saa at man altsaa resigneret oversaa deslige Bagateller som uundgaaelige Smaaonder.«¹⁾

Her kan ogsaa passende nævnes, hvad Folketingsmand *L. Larsen* fra *Vejby Sogn* ved *Tisvilde* i *Nordsjælland* meddelte i 1908 om *Møddingforhold* i hans *Barndom* omkring *Midten* af 19. *Aarhundrede*: Begrebet *Hygiejne*, som i vore *Dage* spiller en stor *Rolle* ved *Bygningers Opførelse*, kendte man intet videre til. Der var ikke *Nødtørftshuse* ved nogen *Gaard*, man slog *Spildevand* ud, hvor det var mageligst at blive af med, og det banede sig saa *Vej* til *Møddingen* eller *Gadegrøfterne*. Disse var ofte om *Sommeren* stinkende *Pøle*. Man tog i det hele ikke meget *Hensyn* til *Luft*, *Lys* eller *Vand*, særlig *Vandstederne* var under al *Kritik*; *Brønden*, hvis der var nogen, var ofte nær ved *Mødding* eller *Rendesten*, og *Vandingsstederne* for *Kreaturer* var ofte fyldt med alle *Slags Uhumskheder*. *Nutidsbegreber* om *Sundhedspleje* og *Renlighed* kendte man ikke, forstod dem ikke og tog intet *Hensyn* dertil ved *Boligers Opførelse* og *Indretning*²⁾. —

Vender vi nu tilbage til ældre *Tider* og betragter *Landsbylovenes* og *Byskraaernes Bestemmelse* om *Emnet*, viser det sig, at der bl. a. er enkelte *Paragraffer* om, hvor *Møddinger* i k k e maa have *Plads*. Det er altid forbudt at kaste *Gødning* ud paa *Gaden*. Dette gælder saaledes i *V a r d e*, hvor det i *Byskraaen* fra 1631 forbydes at lægge *Møg* paa *Gaderne*³⁾. Det samme gælder *N a k s k o v* 1635, *N y k ø b i n g* *Sjælland* 1704—37⁴⁾ og *V i*

¹⁾ Camillus Nyrop og det kirurgiske Instrumentmageri i Danmark, af C. Nyrop (1884), 2—3.

²⁾ Fra Frederiksborg Amt 1908, 6—7. Jfr. Anders Christensen: Fynske Bønders Liv (1908), 40 f., lignende Oplysninger.

³⁾ V V II, 571₂₄.

⁴⁾ V V IV, 25₂₆, 122₁₇₋₁₈.

borg 1715¹⁾). I Randers Marklov 1609 bestemmes, at Møg maa ikke ligge for nogen Mands Kaalgaarde eller Abildhaver; bliver det ikke straks kørt derfra, er Bøden 2 Sk. »Og hvem, som lader Møg ligge uden for sin egen Have og lader det ligge længer end i 3 Dage, skal have forbrot 3 Sk. Graat til Byen.« Der er endvidere Forbud mod at anbringe Møg udenfor Porte og paa Gader, eller mere end 3 Dage i enhver Abildhave. Gadeskarn skal bortfejtes og Gaderne gores rene hver Lørdag Aften. Køres Møget ud paa Marken i aabne Vogne, saa der tabes af det paa Gaden, da skal Kusken straks sættes i Taarnet, og Vognens Ejer skal bøde til Byen 2 Sk. Graat og straks pantes derfor²⁾). Det var altsaa ret strenge — men sikkert nødvendige — Bestemmelser, man havde i Randers vedrørende Byens Renfærdighed.

I Horsens maatte i 1802 ingen lægge Møddingsteder eller anden Urenlighed saa nær Vejen, at Pølevandet deraf kunde indsnige sig eller fordærve Vejen³⁾).

Ogsaa fra Landsbyerne er der enkelte Bestemmelser om Møddingernes Plads.

I Bolderslev Vest for Aabenraa bestemmes i Vilkaarsbrevet af 1640, at ingen maatte lægge Møddinger »paa vores fælles Gadejord eller Forde ved en Rixdalers Brode«⁴⁾).

Bælum Videbog (Hellum H., Himmerland) fra 1712 har i Paragraf 79 disse gode Oplysninger:

»Og som her i Byen er stor Misbrug, at Husfolkene kaster store Møddinger sammen af Grandgade, hvorover fremmede og Grander om Nattetide vælter og tager stor Skade, haver og Husmændene indkast og indelukt af Grandgade, da vil vi have afskaffet, at intet efterdags mere indelukkes, og hvis, som for kort Tid er indelukt, skal igen udlægges under 2 Mark til Byen og 2 Mark til Herskabet. Og hvem, som efterdags kaste Møddinger sammen,

¹⁾ V V II, 144₃₁. Jfr. Svendborg Bylov (V V III, 475—76).

²⁾ V V III, 351—52. Grotskillings, en lille Kobbermønt.

³⁾ V. V. V, 94₃₁.

⁴⁾ V V IV, 391₆. Jfr. Elstrup Bylov (Als) 1764, hvor en Mand for et Møddingsted paa Gaden skal give et Krus Brændevin (V. V. V, 285).

giver for hver Gang til Byen 24 Sk., til Herskabet 1 Mark. Lige Straf er de undergiven, som imod Forlov hugger Ris eller andet i sl. Nelles Lund og hans Skov.«¹⁾

Den anførte Post i Bælum Videbrev finder man et ret ejendommeligt Sidestykke til fra *Tranebjerg* paa Samsø, hvorfra Distriktslæge *G. Schleisner* meddeler, at omkring 1840 var Hovedgaden i nævnte By fælles Mødding, paa hvilken Gødningen kørtes ud og dækkedes med Halm og Tang; gennem denne foregik saa den almindelige Færdsel! Iøvrigt fandtes paa Samsø Møddingerne ofte ud til Hovedgaden eller til Baggyderne, de saakaldte »Forter«²⁾. Oplysningen fra *Tranebjerg* giver unægtelig et klart Indtryk af de hygiejniske Forhold i en gammel Landsby. Jævnføres hermed kan den Skildring, *J. B. Krarup* (V, 210—11) giver af de sjællandske Møddingsteder, der i Regelen var et Hul, beliggende uden for Staldlængen. I Begyndelsen var det en Vandpyt, der dog snart blev overfyldt, saa den ikke kunde holde paa de overflodige Vædsker, der tog deres Løb til Byens Vanding. Herfra gik de igen i Kreaturerne — og saaledes i et bestandigt Kredsløb. Forholdene var saaledes de fleste Steder. I Landsbyerne dominerede henimod Foraarstide Møddingerne som smaa Alpelandskaber i Gaard ved Gaard. Ajle og Møddingvand har man trampet i uden at finde noget ubehageligt herved. Svinene løb rundt paa Bygaden og bjærgede Føden bl. a. ved at æde en Masse Gødning, ogsaa de smaa Bidrag, der stod omkring ved Hussiderne. De gjorde ligefrem Nytte som Renovationspoliti. De blev nok ringede (eller prynde), men da Ringen sjælden sad længe i Næsen, kunde der trofast rodes videre, saa Tofterne og Gaardspladserne har set farlige ud³⁾. I det hele taget var Landsbyerne stærkt prægede af løstgaaende Husdyryngel og Fjerkræ. Navnlig de sidst

¹⁾ V V II, 122.

²⁾ G. Schleisner: Samsø og dens Befolkning (1891), 24.

³⁾ Jfr. Søren Alkærsig: Vejen Sogn (1936), 79.

nævnte Skabninger yndede Møddingen og dens nærmeste Omgivelser. En god Mødding var ikke let at holde pæn i Orden, da der altid var mange Høns og Kokke til at skrabe i den, til Ærgrelse for Karlfolkene, der tit satte Pris paa en velholdt Mødding¹).

Da Landsbyerne efter Fællesskabets Ophævelse blev udskiftede, blev der bedre Pladsforhold omkring Gaardene. Det var de fleste Steder dog forholdsvis langt op mod Nutiden, inden man fik Møddingen fjernet fra Gaardspladsens toppede Brosten og anbragt paa Staldens Yderside eller et lignende mere afsides Sted, hvor Pladsforholdene tillod at anlægge en Mødding. Dog forblev — som man endnu kan se det — Møddingen slet ikke saa faa Steder i et Hjørne af Gaardspladsen.

Et Par Eksempler fra det 19. Aarhundredes agrarhistoriske Litteratur vil umiddelbart give Nutids Landmænd et Begreb om, hvor mange Gødningstværdier det var, der gik til Spilde ved de gamle Gaarde. I 1828 fortæller *L. C. Brinck-Seidelin* i sin »Beskrivelse af Hjørring Amt«, S. 133, at Møddingstedet ofte er dybt og saaledes anlagt, at ej alene den Regn og Sne, som falder paa Møddingens Overflade, dér bliver staaende, men og at Regn- og Snevand fra Gaardens Overflade og de dertil vendende Tage løber derned, hvorved Gødningens Oplosning og Gæring forhindres, som den og mindre kan berøres af Luften. — *J. B. Krarup* meddeler fra Fyn, at selv paa større Gaarde saa man ofte, at Gødningstederne var anlagt saaledes, at Sne- og Regnvand fra Gaardsplads og Tage ledtes ind i Møddingen, hvorfra Vandet atter løb bort, »svangert med en Ekstrakt af Gødningens bedste Kraft«. Hos Bonden var Møddingstedet i Reglen et dybt Vandhul, hvori Gødningen druknede og hindredes i at gaa i den rette Gæring²).

¹) Jfr. Ordsproget: »Det er nemt at væge den Mødding, ingen Kokke skraber i«, sagde Pigen, der havde faaet et uægte Barn, til sin Søster, der gjorde hende Bebrejdelser (se E. T. Kr.: Holmsland, S. 21).

²) Landbrugets Udvikling IV (1901), 224—25.

Der var meget Bøvl og ubehageligt Arbejde for dem, der skulde færdes i de gammeldags daarlige Møddingsteder. Mangen Tjenestedreng eller ung Karl, der ikke ret var over sit Arbejde, har aset og bandet, naar han i mørke Vintermorgener skulde ud med Trillebøren fuld af Staldgødning for at vælte dens Indhold af paa det for Øjeblikket mest hensigtsmæssige Sted paa Møddingen eller i dens ajlede Bund. En i enhver Henseende meget oplysende Skildring af en Tjenestedrengs Møddingenvordigheder finder vi i Digteren *Martin Andersen Nexø's* Ungdomserindringer. Nexø fik som nykonfirmeret Dreng (o. 1884) Plads paa en Gaard paa Bornholms Sydland. Her skulde han bl. a. passe Kreaturerne. Den strengeste Del af hans Gerning var Mugningen om Morgen. Han fortæller underholdende og lærerigt om dette Arbejde i sin Selvbiografi: »For Lud og koldt Vand« (1937), 15—18:

«. . . Den nedre Del af Gaardspladsen bestod af en uhyre Møddingkule. Fra Stalddørene skød der sig Bastioner af Gødning ud i den; i Midten af Kulen stod Ailen to Alen dyb. Ailebeholder var dengang noget, kun Galninger og Vigtigmagere gav sig af med at anlægge; der var kun en i hele Sognet. Denne Mødding ser jeg for mig endnu med alle Enkeltheder: Den skraa Stenpikning langs Staldbygningerne, som man først skulde balancere et Stykke ad, inden man læmpede Børen ind over Møddingen, hvor der var lagt et Bræt til at trille paa, og fik den slæbt ud til Randen, hvor dens Indhold skulde kippes ned i det ailefyldte Dyb. Børen var gammel, som alt Redskab paa Gaarden, og hade en upraktisk Form, saa Byrden hang i ens Arme i Stedet for at hænge over Hjulet. Jeg havde svært ved at magte den og kunde ikke blive paa Planken, men maatte træde ved Siden af; jeg sank i, naar jeg skulde skubbe Børen fremad, og fik ikke altid Træskoen med op igen. Der hang en Tranlygte uden for Døren til Kostalden, men den formaaede ingenting mod Vintermørket. Bonden laa og puttete sig hos sin unge Kone, Karlen stod i den varme Hestestald og striglede Hestene; Pigerne sad i den lune Kostald og malkede. I Mørket derude laa jeg og rodede, gravede med opsmøget Ærme dybt i Gødningsælden efter mine Træsko, stiv af Kulde. Jeg hade ondt af mig selv og brolede

højt; mine skorpede, vaade Hænder sprængte af Smærte i Kulden, i min Hals kogte Bronkitis'en. Saa kom Peter Dam [Karlen] frem i Stalddøren derovre, han kiggede et Øjeblik ud i Mørket, gik saa ind og trak de lange Plovstøvler paa. Hvor var det vel-signet at blive hjulpet ud af Klemmen. »Du lægger for meget paa,« sae han og kippede Børen for mig, lige i Vejret saa dens Indhold styrtede ud over Hjulet og ned i Gruben. Netop det var den store Kunst, ikke at vælte Indholdet ud til Siden, saa man igen fik Arbejde med det, men at kippe det lige fremover. Men der skulde baade Krop og Kræfter til; og jeg vejede for lidt til at kunne holde igen, naar jeg havde faaet Børen svunget lige i Vejret, saa den helt balancerede paa Hjulet. Saa hændte det, at den tog Magten fra mig og røg ud i Kulen — og var lige ved at rive mig med ogsaa. Mugningen gik i Staa, Anna og Bengta skældte ud, fordi der ikke var gjort rent under de Koer, de skulde malke; jeg kom bagud med Fodring og alting. Og da jeg nogenlunde havde fundet mig en Arbejdsmetode og begyndte at faa Magt med Arbejdet, hittede Husbond paa, at Gødningen fra Hestene og Køerne skulde blandes. Han havde læst, at det skulde være saa storartet og mindst fordoble Gødningsværdien, og saa blev der lagt Planker, to ved Siden af hinanden, hen over Ailedybet. Der skulde jeg saa hen over med mit Læs, over til Hestestaldsiden med Gødningen fra Kostalden og omvendt. Det krævede ny Kunst; trillede jeg midt paa Plankerne, gravede Børens Hjul sig ned mellem dem og skød dem fra hinanden. En enkelt Planke var for smal at balancere paa; og da de ikke var fastgjort til hinanden, arbejdede de op og ned, eftersom jeg traadte til, saa jeg kom i Slinger med Børen. Ofte gik den fra mig og forsvandt i Kulen, og jeg maatte smide mig ned og omklamre Plankerne for ikke at ryge med. Saa blev der stor Opstandelse, og Husbond kom sengevarm og holdt forfærdeligt Hus med mig. Der blev hængt Lygter ud paa Muren af alle tre Staldlænger, en Brandstige blev rigget fra Løbebroen over til den faste Del af Moddingen og Børen møjsommeligt fisket op af Sumpen. Bonden var godt gal og sled og rev i Tingene; han skubbede mig til Side og tog selv fat. Nu skulde saadan en Pjalt Knægt faa at se, hvor hurtigt og let en Kostald kunde muges. Han læssede dygtigt paa, jog ud af Stalddøren og henad Stenpikningen med Læsset; satte saa skraat ind over Moddingen, men havde ikke ramt Brættet og kørte ved Siden af; jeg maatte ha fat i Hjulet og løfte det op paa Brættet. Stadig brølede jeg, jeg kunde ikke komme mig af min Fortvivlelse over, saa haabløst alting saa ud for mig. »Hold dog op med den Brølen,« sa'e Husbond og spændte i igen — ud paa Løbebroen. De to Planker gav sig til at gaa op

og ned i hver sin Takt under ham, han kom i Slingren — og plums forsvandt Børen i Kulen, og han selv hang og red overskrævs paa Plankerne. Min Brølen slog over i Latter, af Skadefryd eller hvad det var; Peter Dam ruskede mig i Skuldren, men det var altfor ustyrlig morsomt. Pludselig sang det i Hodet paa mig, og der gik Ild i Mørket — Husbond hade langet mig en forsværgelse. Det var forresten den eneste Gang, han slog mig ...« —

Et Indtryk af Møddingens Plads i Gaardsrummet faar man ved at betragte Grundplanerne Side 59, 61, 62 og 64 i *H. Zangenbergs Bog: Danske Bøndergaarde* (1925), hvor man ser Gaarde fra *Lundager* (Gamtofte S.), *Katterød* (Diernisse S.), *Glud* (Bjerge H.) og *Hammershøj* (Sønderlyng H.)¹⁾. Ogsaa andetsteds fra er der Oplysninger om Møddingens Plads inde i Gaarden, f. Eks. fra Egnen mellem Køge og Roskilde²⁾. I en Gaardsplads paa *Strynø* ser man — paa Fotografi — en vel vedligeholdt Mødding tæt uden for Stuehuset³⁾. Paa *Taastrup* laa før Udskiftningen Møddingen i Gaarden. Men efter den Tid lagdes den, navnlig ved de udflyttede Gaarde, ud til alfar Vej. Den smalle Indkørsel til Gaarden var da ofte slemt oversvømmet af Møddingpølen⁴⁾. I *Hagelbjergmosegaard*s Mødding (Als) findes ligeledes inde paa Gaardspladsen⁵⁾. I *Erritsø* i det gamle *Ussingske Hjem* fandtes Møddingstedet omtrent midt i Gaarden, dog noget fjernet fra Stuehuset. Stedet var en brolagt Fordybning⁶⁾. I *Hammerum Herred* var Møddingen »som altid« i Gaarden. Omkring Midten af forrige Aarhundrede var der næsten ingen, der havde en *Støwt* (Hjulbør), saa Gødningen blev baaret paa Greb eller Skovl fra Grebningen, der sammen med Baasene tit laa

¹⁾ Se endvidere Zangenberg: *Danske Bøndergaarde*, (1925), 25, 44, 63.

²⁾ Marie Christophersen og H. Ussing: *Fra Hedeboegnen* (1923), 29. jfr. 15.

³⁾ Thorvald Hansen og H. Ussing: *Mellem sydfynske Sunde* (1934), 68.

⁴⁾ *Smsts.*, 75.

⁵⁾ Henrik Ussing: *Det gamle Als* (1926), 58.

⁶⁾ H. Ussing: *Minder fra Erritsø* (1915), 59.

tværs gennem Huset. Gennem en Laage modsat Indgangsdøren kastedes Gødningen ud paa Møddingen¹⁾).

For vindskibelige Bønder var Møddingen en Herlighed i en Gaard, og mange hægede svært om den. Jeppe Aakjær har i sin Novelle: »Bakgaarden og dens Beboere« fra 1900 givet en underholdende Skildring af Hedebonden Niels Bak, der næsten var for øm over sin Mødding. »Det er tvivlsomt, om Niels Bak holdt af noget levende Væsen paa denne Jord, men een Gjenstand var der, som han omfattede med en rørende Omhu: hans Mødding. I sine Fritider, naar Ploven stod stille, og Øgene gumled ved Krybben, var han altid at træffe ved eller paa sin Mødding. Der var noget af et Ømhedsforhold mellem ham og Møddingen. Dens Dufte var ham kjærere end Rosens, som han ikke fandt »løjtet af nøj«. Ewig pusled han om den med Greb eller Spade, saa to Straa næppe laa over Kors ved den. Som dens opvartende Kavalier gled han langs dens strøgne Sider, glatted den, og klapped den næsten ømt med Skovlens blanke Blad. Han var skinsyg paa sin Mødding. Med rasende Brøl og Stenkast for han ud efter Hønsene, hvis de voved den mindste Tilmærmelse til denne Gjenstand. Han svor en dyr Ed paa at dreje Halsen om paa den nye Kok, hvis han satte sin Fod paa den. Han vilde ha sin Mødding for sig selv.«²⁾ Paa Niels Bak kunde man vel næsten anvende det sjællandske Mundsprøg: »Vis mig din Mødding, og jeg skal sige dig, hvad Mand du er«³⁾. Om en Bonde, der forsømte sit Arbejde, sagdes i Vestjylland: »Hans

¹⁾ Hardsyssels Aarboeg 1914, 29. Jfr. E. T. Kr.: Jysk Almueliv III, Nr. 470: Den nye Karl spørger den første Dag, han skal ud at mogle, om han skulde hjejte det ud eller støvte det ud. »Du kan hjejte«. Lidt efter kommer Husbonden ud og ser, at Karlen bærer Moget ud Grebfuld for Grebfuld. »Naa, det kalder du at hjejte?« — »Ja« — »Saa kan du nu støvte det ud.« Medd. fra Vandborg. — Hjejte bet. at bære Møg ud paa Møddingen, kaste det ud gennem en Luge.

²⁾ Jeppe Aakjær: Samlede Værker VI, 212.

³⁾ Krarup og Tuxen V (1904), 212. I Vestjylland hed det: »En Mand skal kendes paa hans Mødding«; naar den er ordentlig holdt, vidner det om Husbondens Dygtighed.

Mødding er lige ved at gaa i Lyng«. — »Sikke Mørenger, di har om djær Hus« (Vestslesvig), om Svineri og Uorden ved Gaardene. Fra samme Egn stammer Talemaaden: »Det er nok ikke bare Halm og Skidt, som hun sagde, æ Ku'en om æ Møreng.« —

Der er iøvrigt overleveret forskellige Talemaader, stedlige Mundheld, Remser samt Sagn og Tro knyttet til Møddinger og Godning. I en Talemaade fra Randerseggen hedder det: »Læg di Bien, hue dæ kommer ingen Mågwoon«, o: læg dig at sove. »Det bliver nok mere Mog end Blod«, kan siges, naar Drengene slaas (Vendsyssel). —

Spøgende sagdes:

»Nær æ Mand et æ hjem, sætter vi æ Moghakke for æ Bordende« (Vejleegnen, Elsted). — Mog, det er godt Skidt (vestj.). — Det bliver til Mog, ligesom Wolle Munks Brød (Vendsyssel). — Ka do hold æ Mog å dæ? (Agger): holde dig fri for Snavset. — Han er det bedste Menneske, Moget kan ligge i (Vends.). — Både det jen Skidt og det andet Mog o: det altsammen, Revl og Krat. — Æ de jen Skidt, så æ de ant Mog (Søvind S.), om to lige slette Ting. — Do hær nok låen di Mond hen å kør Mog i (Valsbøl), siges til den, der ikke hilser igen. — Skyd æ Mog op i e Liv o tøj fat! (Darum), Opfordring til rask Arbejde, naar en staar ubeslutsom. — Ti stille, der kommer en Las Mog! (vestj.) siges til den, der taler højroestet og meget. — Det vælter frå ham, ligesom Mog frå en træt Helmes (vestj.), om en, der taler meget, lyver meget. — Det er noget godt Mog (Vends.), om hvad der er værdiløst. — Det gammel Mog (Støvring), det gamle Juks. — Et søle Mog, et stakkels, skrøbeligt Menneske. Det er saadan et sølle Mog, der kan ingenting. — Moget ku da ent hold te e (til Arbejdet) og bløv syg knap. Til et lille Barn: det bitte Mog! (Vends.), et lille Mog (Søvind S.). — Det er et sølle Moghoved (Søvind), til en lille Dreng, der ikke kan bestille noget. Han har mere at røgte end mogle (Malt), om en, der fører Sladder. — Du er ikke værd at mogle under (Søvind S.), Udtryk for stor Foragt. — Hvem, der ikke gist ven øwer å mog sin egne Køer, skal komme til at mogle andres (Mellemslesvig), o: hvem der ikke vil passe sit eget, skal komme til at arbejde for andre.

Fra Fjends Herred hedder det i en Stedremse: »I hvad Vejrlig der end er på Sky, så kører de dog Møg i Fly!«

»Riber Mogkjøren. — Kalvslund Hjokjøren å Helvedes

Pihn for ålder Æhnd. — Vejle Møjkjøren og Vinding Gærden får aldrig Ende. Eller: 1) Ribe Møjkjøren og Vind Gærden ... 2) Hind Preglen og Ribe Møjkjøren ...

Endvidere: De Pederstrupper deres Mogagende er evig, uden Ende (Viborgegn). Ajstrup Mogagende og Helvedes Pine faar aldrig Ende (Vindblæs Sogn ved Hadsund).

De anførte Talemaader hentyder naturligvis til Byer, der havde lang Markvej.

I en Byremse fra Fredericiaegnen nævnes *Stallerup Moghawer*. Fra Sønder Omme Egnen har man i en Stednavneremse: *Kirkeby Mogroger*. En Tater bar Navnet *Tammes Mogpind*.

I *Folketsagnene* fortælles det, at den vrede *Nisse* kastede *Karlen* hen paa *Møddingen*. — I *Havlund* og *Faarbæk* blev *Skiftinger* lagt ud paa *Møddingen*, hvor saa den underjordiske *Kvinde* kom med *Folkenes* eget *Barn* og tog *Byttingen* med sig. — Naar *Djævelen* eller et *Genfærd* var *fjerde Hjul* paa en *Vogn*, kørte den gerne til sidst ud i *Møddingpølen*. —

Ogsaa fra *Folketroens Overdrev* er der lidt at hente om *Møddinger*. I *Kværndrup* paa *Fyn* var det *Skik* en af *Julehelligaftenerne* at hugge en *Økse* i *Moddingen*. — I *Jordløse* lagde man *Staal* (en *Økse*) i *Moddingen* (i *Julehøjtiden*), for at *Kraften* skulde holde sig i *Godningen*¹⁾. — Man maatte ikke klappe et *Læs* *Godning* med en *Skovl*, naar et *Føløg* var forspændt, for det vilde da kaste *Føllet*²⁾. —

Som *Skældsord* er *Forbindelser* med *Mog* naturligvis af *Værdi*. *Anvendelige* i saa *Henseende* var (og er) *Benævnelser* som *Mogast*, *Mogbukse*, *Moggalt*, *Moggris*, *Moghjalte*, *Moghors*, *Moghoved*, *Moghøved*, *Mogkar*, *Mogkratte*, *Moglaar*, *Mogperris*, *Mogpram*, *Mogprovst*, *Mog-*

¹⁾ Feilbergs Ordbog, Artikel *mødding* (med Henv.).

²⁾ E. Tang Kristensen: *Jyske Folkeminder IX*, S. 12.

skank, Mogso, Mogsvin, Mogsæd, Mogtønde, mogvorn, Mogværk, Møddingtyr.

De ovenanførte Remser, Talemaader, Udtryk, Skældsord m. v. er hentede fra *H. F. Feilbergs* Ordbog over jyske Almuesmaal, II, S. 602—606, 645, hvor man vil finde nærmere Henvisninger til de enkelte Citaters Findesteder m. m.

Man vil af det meddelte forstaa — hvad da ogsaa kun var at vente — at Møget spillede en vis Rolle i Bondens Sprogbrug og vel ogsaa nok noget i hans Tankeverden. Hos den gamle Almue var man i det hele taget snild til at udnytte i Ord og Tanke alle de reelle Ting, man havde for Øje og som havde Betydning for den daglige Leve-maade.

*

Til nærværende Kapitel bør føjes nogle afsluttende Bemærkninger.

Som det fremgaar af de meddelte Oplysninger om Møddingsteder, havde man ikke i ældre Tid Forstaaelsen af, at det gjaldt om at have Gødningen anbragt paa en Plads, hvor den kunde holde paa sin Kraft. Det var først et godt Stykke ind i det 19. Aarhundrede, man begyndte at anlægge Møddingsteder med Stenbro. Omkring 1850 var vandtætte Staldgulve og Gødningsunderlag Sjældenheder, ligesom Ajlebeholdere var ukendte. Det gjaldt om, at saa meget Ajle som muligt kunde synke i Jorden bag Køerne, saa var man da af med den. Der var nok Pløre at trække i endda i Regn- og Sneperioder. Det var ikke inden i 1880—90'erne, Ajlekummer blev almindelige; inden denne Tid havde dog dygtige Landmænd tit opsamlet Ajlen i en nedgravet Tønde, og hver Gang, den var løbet fuld, blev dens Indhold hældt op over Møddingen. Saa gik Ajlen da ikke helt til Spilde, og Gødningen blev ved denne Overøsning forbedret. Nu findes Ajlekummer sikkert ved hvert veldrevet Landbrug. I 1923 fandtes de i hvert Fald ved 78 pCt. af samtlige danske Landbrug over

10 Tdr. Land¹⁾). Ogsaa i Henseende til velindrettede Møddingsteder og Møddinghuse — hvori Naturgødningens store Værdier kan bevares — staar Danmark højere end de fleste andre europæiske Lande; thi til Trods for den stærke Anvendelse af Kunstgødning regnes Staldgødning og Ajle dog stadig som de væsentligste Gødningsmidler. Paa Agermarken er Naturgødningens Overlegenhed over Kunstgødning særlig stor²⁾). Derfor gælder det om at faa saa stor en Mødding som muligt, og give den en Behandling saa god, som det er gør ligt. Med den Viden, danske Agerdyrkere nu besidder om Gødningens Værdi, er der kun Grund til at tro, at vort Lands Møddinger i Fremtiden alle vil faa den mest hensigtsmæssige Behandling. Det er sikkert kun et Spørgsmaal om Tid, saa findes der betonmurede Møddingsteder (eller Møddinghuse) ved hvert eneste Landbrug, stort eller lille, i Danmark.

E.

Ældre Oplysninger om Møgkørsel.

Da det ikke alle Steder var lige meget, hvilke Veje det var, man benyttede, naar Gødningen skulde ages ud paa Byvangene, er det let forstaaeligt, at der i Vedtægter om Købstadsjorder og Landsbymarker findes Bestemmelser om de Ruter, der skulde følges, naar Gødningen skulde af By. Det er saaledes befalet i Sæby Marklov fra 1685, at ingen maatte fragte Mog eller Tang uden Tilladelse over en andens Jord, uden naar den var snedækket eller frossen, saa Kørselen aldeles ingen Skade gjorde. Over-

¹⁾ I Begyndelsen af 1939 manglede der Ajlekummer paa 30 000 danske Landejendomme, og ca. $\frac{1}{3}$ af samtlige Beholdere var defekte. Der blev i den Anledning ved Lov af 7. Marts 1939 bevilget 10 Mill. Kr., der af Staten er stillet til Raadighed som Laan for de Landmænd, der ønsker at anskaffe sig nye Ajleholdere eller at forbedre de bestaaende Ajleanlæg. Man har beregnet, at der aarlig kan spares 15 Mill. Kr. Valuta ved at drage større Nytte af Ajlen.

²⁾ O. H. Larsen, 283. Jfr. C. C. Larsen: Det danske Landbrugs Historie (1925), 70—71. Niels Bredkjær i Det danske Landbrug² (1937). 97—98.

traadtes Bestemmelsen var Bøden 8 Sk. for hvert Læs, der saaledes blev kørt¹⁾. — Ingen maatte paa Viborg Bymark for Mageligheds Skyld køre over en anden Mands Jord med Møg og Gøde. Han skulde følge Adelvejen, ellers vankede der Bøde²⁾. I den ny Marklov for Viborg fra 1715 nævnes, at Bøden for ulovlig Kørsel med Gødning var 2 Mark³⁾. Aar 1789 bestemmes i Viborg Marklov, at den, der kørte over nogen anden Mands Jord uden Tilladelse med Gøde eller anden Vogn, skulde betale i Mulkt hver Gang 4 Mark og erstatte den derved gjorte Skade til sammes Brugere⁴⁾. — Horne Lov fra 1577 bestemmer, at den, der ager Mug ud i Vænget eller andet Sted, som af Bymændene var vedtaget at holde i Hegn, skulde bøde til den Balle (ø: Bydel), han boede i, 1 Fjerdings Øl og til Herskabet $\frac{1}{2}$ Td. Havre⁵⁾. I et senere, ikke tidsangivet, Tillæg til Horne Lov anføres, at naar der ages Møg igennem Bygmarken, da skulde de age tilbage gennem Byen, for ikke at gøre Skade paa Bygsæden eller anden Sæd. Ulydighed mod denne Vedtægt straffedes med et Fjerdingskar Øl i Bøde for hver Gang⁶⁾. I Ertebjærg Vilkaar fra 1794 (Als Sdr. H.) er der den nyttige Bestemmelse, at alle Markled skal staa aabne, saa Møglæssene uhindret kan køre igennem dem, naar om Efteraaret Gødningen køres ud paa Stubbene. Det var for at fremme Arbejdsfarten, Befalingen om de aabne Led blev indført i Byloven, der ogsaa meddeler, at Kreaturerne skal være fjernede fra Markvejene og deres nærmeste Omgivelser, mens Møgagningen finder Sted⁷⁾.

Paa Fællesskabslandsbyens Stævneplads blev det bestemt, naar vigtige Arbejder skulde paabegyndes. Udkørselen af Gødningen i Foraarstiden dannede her ingen Undtagelse, selv om det kun er fra faa Steder, der fore-

¹⁾ V V II, 114.

²⁾ V V II, 128₁₃ (Aar 1688).

³⁾ V V II, 139₁₇.

⁴⁾ V V III, 530₂₀.

⁵⁾ V. V. V, 517.

⁶⁾ V. V. V, 54₁₇.

⁷⁾ V. V. V, 247₁₅.

findes nedskrevne Bestemmelser om Dagen for Møgagningen. I Byloven fra Hillested (Fuglse H.) paa Lolland fra 1739 bestemmes det saaledes, at det paa Sognekstavne skal vedtages, naar Bymændene skulde »anfange deres Pløininger i alle Slags Tilfælde samt Gødsknings Udkørsel og sette visse Tider, da det overalt skal være tilendebragt efter Landets Skik«¹⁾. — Voksløv Grandebog (Hornum H.) i Himmerland fra 1779 bestemmer, at ingen maa begynde med Gødningens Udførsel, før end det af samtlig Granderne er vedtaget, under 8 Sk. Straf til Viden, »men de bør endog herudi saa vit mueligt følges ad«²⁾. Det kunde have sin praktiske Betydning, at alle begyndte Møgekørselen paa samme Dag, idet Bymændene ofte foretog Marksyn el. lign., inden Jorden blev gödet. Dette var saaledes Tilfældet i Komdrup (Hellum H.), hvor det i Granderetten fra 1716 er vedtaget, at Oldermænd og Synsmænd skal undersøge Markforholdene de Steder, hvor der føres Klage om Jordtildeling eller Engarealernes Størrelse. Saadanne Marksyn skulde tages, førend Jorden blev gödet³⁾. En omtrent ligelydende Bestemmelse forefindes i Ryslinge Bylov (Fyn), 1772, hvor Oldermænd sammen med fire Mænd hver Sommer, før »nogen af os begynder at age Gødning ud paa Fælleden«, skal møde og udvise den Jord, som i den tilkommende Sommer agtes udlagt til Tøjring⁴⁾. Endelig er der en Post i Bogø Bylov fra 1783, hvori det oplyses, at alle Mand skal begynde at køre Gødningen fra den ene Ende af Marken, paa en vis Aas. Det kostede i Bøde 2 Mark 4 Skilling at være ulydig mod denne Vedtagelse⁵⁾.

Paa Helligdage maatte man ikke køre Møg ud i Vistofte (Mols) i 1765 eller i Saksild (Hads Herred) iflg. Byloven af 1705⁶⁾.

Naar Gødningen blev kørt ud paa Marken, maatte den

¹⁾ V V III, 453₉.

²⁾ V V III, 510₂.

³⁾ V V II, 101₇₂.

⁴⁾ V V I, 470₃₃.

⁵⁾ V V IV, 85₃₀.

⁶⁾ V V II, 243₁, 343₅.

ikke lægges paa uhensigtsmæssige Steder og Maader. I Ringkøbing Videbrev fra 1611 befales saaledes herom, at ingen maa lægge Møddinger eller Tangdynger paa adelfare Veje i Marken, men paa Agerenderne¹). Nykøbing Falsters Markvedtægt af 1705 har den Bestemmelse, at ingen — for at undgaa Skade paa Græsningen — maatte føre sin Godskning ud i Fældeden, førend Ævret var opgivet i Rugmarken, med mindre han lagde den paa et Sted i en Hob. For Overtrædelse heraf var Bøden 2 Mark. Denne Bestemmelse gælder ogsaa i Vedtægtens Ekstrakt fra 1772²). — Viborg Marklov af 1816 har en Post om, at den, som sætter sin Mødding nærmere end 1 Favns Afstand fra anden Mands Dige³), bøder 1 Rbdlr. og skulde tilmed straks bortflytte Møddingen til omtalte Afstand, samt erstatte Digets Ejer den mulig forvoldte Skade⁴).

Der er ogsaa Bestemmelser vedrørende Byens Bestillingsmænd og deres Møddinger. Det horte saaledes i Mjæng paa Als til Bysmedens Løn, at Bymændene skulde age hans Mødding ud en Gang aarlig⁵). Lignende Lønningsskik kendes fra Kragelund i Hids Herred nordvestlig for Silkeborg. Her var det Byhyrdens Mødding, Bymændene skulde udkøre⁶).

Det har sikkert været fornøjelige Dage, naar de nævnte »Embedsmænd« fik deres respektive Smaamøddinger udkørte. Maaske Bymændene bagefter har moret sig i Fællesskab som ved et rigtigt Møddinggilde; et saadant holdt man i Kirke-Stillinge (Slagelse H.), naar Bysmeden fik sin Mødding kørt ud en Søndag Formiddag. Der var en 4—5 Møgvogne med Heste og Kuske til dette Fællesarbejdes Udførelse. Om Eftermiddagen holdtes Gildet⁷).

¹) V V II, 474₁₃.

²) V V IV, 134₅, 140₁.

³) Jfr. Ørre Vedtægt 1779: 1 Mark i Bøde for at grave for nær sin Nabos Mødding.

⁴) V V IV, 248₁₄.

⁵) V V III, 83₂₀ (1779).

⁶) V V III, 339₃₇ (Aar 1660).

⁷) Fra Soro Amt (1925), 20 ff.